

ГЕОРГИ СТОЙКОВ РАКОВСКИ (ПАТРИАРХЪТ ПРОСВЕТИТЕЛ РЕВОЛЮЦИОНЕР, ПО ПОВОД 200 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО МУ)

Любен Димитров

СУ „Св. Климент Охридски“
Българска академия на науките

През април 2021 година се навършиха двеста години от рождението на **родоначалника на просветно-революционното дело у нас Г.С. Раковски**. Патриархът¹⁾ на националната ни революция (означаващ според православиято ни „родоначалник“ или „лице, което има най-висок сан“, с който заслужено е олицетворяван Раковски още в тогавашната ни поробена страна), допринася в най-голяма степен през първата половина, и особено към средата на XIX век да се извърши *така нужният преход от стихийния бунт към системно и организирано националнореволюционно движение*.

Другото уточнение и пояснение, което бих искал още в началото да направя тук по повод юбилея, е, че години наред **името на този наш Патриарх** на революционната ни борба се пише, обявява и разпространява от *някои* хора и отделни институции, в т.ч. училища и уважавани медии, не в неговата **автентичност**²⁾ – Георги **Стойков** Раковски (баща му се е казвал *Стойко*), а по една или друга причина и обяснение го оповестяват с името Георги *Сава* Раковски (идващо второто му фамилно име от *вуйчо* му „Съби“, в погърчената форма и изказ „Сава“), брат на майката, когото племенникът Георги много обичал и уважавал.

Моите виждания за патриотичновъзпитателните възгледи и дело на Г.С. Раковски, за *въстаническата подготовка и действия*, които той предвижда в „План за освобождението на България“⁽³⁾, подготвен през ноември декември 1858 г. в Одеса, както и в „План за освобождението на България“⁽³⁾, изработен в края на 1861 г. в Белград, съм отразил в монографията „Възпитателната мисъл, лира и тръба на Г.С. Раковски“⁽⁴⁾. Предвидени са от Раковски стратегията и тактиката на действие, Върховно ръководство на въстанието и Привременно българско правителство, оглавявано от самия него. В съответствие с набелязания план през пролетта на 1862 г. Г.С. Раковски образува голяма военна формация от български доброволци, известна под името *Първа българска легия*,

наричана от съвременниците му още легиона на „**българския Гарибалди**“⁽⁵⁾. В легията се включват такива български революционни дейци като Васил Левски, Иван Кулин, Стефан Караджа, Ильо войвода, Христо Македонски и други революционери.

Най-голямото постижение на Г. Раковски като идеолог, политически деец и организатор на революционното движение в България, включително и като един от най-допринеслите предци на Априлското въстание, е изработеният от него *специален устав*, наречен „Привременен закон за народните горски чети за 1867 л-то“⁽³⁾. *Ако по-рано той отдава приоритетно значение на външните сили като съюзници в борбата срещу общия враг, акцентът при стратегическия му замисъл през 1866 – 1867 г. вече се поставя и се разчита преди всичко на собствените сили на българския народ.* В духа на този стратегически замисъл Раковски се доближава до идеята българската революция да прерасне и да се превърне в еманципирана самостоятелна политическа сила, която би могла при определени благоприятни обстоятелства в развоя на *Източния въпрос* да упражни влияние върху хода на събитията в желаното направление с оглед на българските интереси. Преждевременната смърт на Георги Раковски не му позволи да осъществи идейно-политическите си прозрения, но тях той завеща на достойните си приемници и последователи Любен Каравелов и особено на Апостола – Васил Левски.

Като патриарх на националната ни революция и като един от най-достойните предци на Априлската епопея – *кое от просветно-революционните възгледи на Георги Стойков Раковски има особено важно, непреходно идейно-възпитателно значение и днес, при съвременните условия?*

Това, което непреходно стои на най-високия пиедестал в *ценностната скала* на родоначалника революционер Раковски, е неговата безгранична *любов към отечеството и народа*, а това, което е най-значимото в неговата *свободолюбива просветно-възпитателна кауза* като социален мислител и просветител, като народен будител, е неговата легендарна личност като *убеденост в необходимостта и като реален, еталонен субект в действеността на патриотичното възпитание* в името на борбата за свобода и напредък.

Най-значимата мисъл на Георги Раковски, концентрираща по неповторим начин всичко това, е: *„Любовта към отъчеството превъзходи сичките световни добрини и тя е най-утешителна мисъл за чловека на тойзи свят“*⁽³⁾. Написана още в Увода на неговото „Житие“, *тази мисъл отразява квинтесенцията на живота му* – и като конкретна същност, и като мотивация за действие във всичко и навсякъде. Фактически в тази своя мисъл той отразява в най-синтезиран вид своята *философия за патриотичното възпитание* и за *възпитанието*, като цяло. В какво по-конкретно се изразява тази философия на *будителя Раковски*, на идеолога на прогресивното демократично схващане за възпитанието и просветата у нас?

На първо място, тя предполага **човек да се възпитава в любов към отечеството още от ранните години** на своя съзнателен живот. Имайки предвид самия себе си, Раковски категорично заявява, че за него отечеството е нещо, което „от нежна йоще младост пламенно любил“ и на което целия си живот „драговолно“ е искал да посвети.

Второ, философията на Г.С. Раковски за патриотичното възпитание предполага **да се познава добре историята на народа** на основата на описани „истинни събития, познати от голяма част очевидцев“ и събития, които са имали „голямо влияние на развитието народнаго ни духа“, с цел **да се пробужда готовността за саможертва** в името на борбата с тиранията. Особено силни патриотични чувства – на **състрадание и любов** към невинния български народ и омраза към поробителя – будителят Раковски възпламенява чрез поемата „Горски пътник“. Той представя **робството като истински ад**, който с основание се смята, че може да се сравнява само с описанията на някои страници в Дантевия „Ад“. Ето какво „звярско мъчителство“ описва Раковски⁶⁾:

*„Някому с клещи зъби вадяха!
Что не бе сторил, бедни, казваше!*

*Другиму борина забиваха,
в нохти му огнем месо гореше.*

*С тежки же каменье на гърди
нецим черва из уста вадяха,
с нажежено желязо на глави ...“*

Какъв ужас се съпреживява, когато се четат тези страници от поемата „Горски пътник“ на великия български революционер осъдител и будител!

Трето, на това съпреживяване, породено от любовта и съчувствието към народа, Г.С. Раковски гледа обаче **не като на самоцелно състрадание и осъдителност, а като на преценявана действителност на изстрадалия българин** – „колко же може тя да го охрани, какви гонения, мъки, оскъдност и проч. може да претърпи един човек поради тая само свята любов“⁷⁾. Именно **това „охраняване“ е нужно** при просветата и действията патриотизъм на будителя революционер Раковски.

Както виждаме, Георги Раковски разчита при подготовката на освободителната борба не само на нейната организация, а и на **пробуждане в най-голяма степен на действията патриотизъм на българския народ**. Това дава достатъчно основание на неговите съвременници като видния възрожденски учител и книжовник Райко (Рашко) Илиев Блъсков, както показват изследванията⁷⁾, той да пише следното за Раковски: „Прочутият по своята деятелност

и патриотически усещания Георги С. Раковски е посветил целия си живот за пробуждането на българите и неговите неуморни трудове са неоценими за нас. Затова той заслужава по право да се нарече първият двигател на българското знаме за освобождението на поробеното наше отечество“. А Райко (Рашко) Блъсков е баща и на четиримата известни български възрожденци – Илия, Димитър, Владимир и Андрей Блъскови.

Много поучителен не само като патриот и „първият двигател“ за освобождението, а и като учител будител за нас днес е Г.С. Раковски с разбирането си, че *българският език и просветата на него са силно „оръжие“ за постигане на нашата национална независимост*. От сведения на Христо Ив.-Големия за Раковски виждаме, че когато той е пребивавал в Белград, е съветвал живеещите там българи да приказват на български помежду си, за да не забравят матерния си език. Каква поука е това за всички чуждоезиковани, които добре е, разбира се, че поощряват изучаването на чужди езици, но преди да научат децата си на родния български език, ги насочват *приоритетно* към други езици, дори още преди тригодишната им възраст!

На тези, които подценяват *родния български език* и дават приоритет на други езици, по-престижни и необходими сега според едни, по-понятни за етносите у нас според други или по-перспективни и по-изящни според трети, независимо кои са тези езици, заслужава да припомним *увековечаването* „езика свещен на нашите деди“ от патриарха на българската литература⁸⁾:

„Език за песни и за бран,
език, сечиво благородно,
от твойта съм сладост пиян –
как лейш се, звучиш ти свободно!“

И още:

„Ту гъвкав, ту твърд,
като камен, елмазен ...“

Именно на *този език*, с неговите богати възможности като „сечиво благородно“, *Вазов обезсмърти образите* на родоначалника на просветно-революционното дело у нас **Раковски** и на апостола на българската свобода **Левски** в „Епопея на забравените“, а в стихотворението „Радецки“ – подвига на младия войвода **Ботев**, гордо повел в дните на Априлското въстание през „тихия бял Дунав“ своята чета към родния бряг и към заветния връх на безсмъртието!

Имайки предвид нашата най-нова действителност, все по-основателни ще стават изводите и заключенията, че *колкото повече и по-дълбоко вникваме в идеологията и дейността на Г.С. Раковски*, в тяхното богатство и жизненост сега – *по повод 200-годишнината от неговото рождение*, толкова повече ще се убеждаваме колко значимо е неговото място за *напредъка и на съвременния*

ни общественно-политически живот, предполагащ не само противопоставяне и изключване на идеи, социален опит и ценности, а тяхното *цивилизационно обединяване* в името на съхраняване на националната ни идентичност и суверенитет, на добруването на народа и прогреса на страната ни. Това богатство и жизненост на *революционната и духовнопросветна идеология и дейност на Раковски* не биха били възможни обаче без неговата еволюция като революционер демократ и борец за *светска просвета и патриотично възпитание*, спомагащи за съхраняване, развитие и взаимно обогатяване в съвременния свят на общочовешките и националните ценности.

БЕЛЕЖКИ

1. Български тълковен речник. С., Наука и изкуство, 1973, с. 638.
2. По този въпрос още вж: Трайков, В. Георги Стойков Раковски. Документален летопис 1821 – 1867. С., 1990, с. 26; 28.
3. Архив на Г.С. Раковски. Том 1. Писма и ръкописи на Раковски. (Събр. и подготв. за печат от Г. Димов). С., Изд. на БАН, 1952, с. 499 – 501; 8, с. 88 – 89, 377 – 380, с. 429 – 432; 7, с. 127 – 128.
4. Димитров, Л. Възпитателната мисъл, лира и тръба на Г.С. Раковски. С., 2003, 223 стр.
5. Косев, К., Н. Жечев, Д. Дойнов. История на Априлското въстание 1876. С., 1986, с. 123.
6. Раковски, Г.С. Съчинения. Първи том. Проза. Поезия (Подбор и редакция К. Топалов). С., 1983, с. 255 – 256, с. 88.
7. Жечев, Н. Възрожденският учител и книжовник Райко Блъсков. С., 2001; още: Триптих за възрожденски колоси на духа – сп. „История“, № 4, 2007, с. 58 – 59, с. 118.
8. Вазов, Ив. Раковски. Съчинения. Том първи. С., 1982, с. 318.

GEORGI STOYKOV RAKOVSKI (PATRIARCH EDUCATOR-REVOLUTIONARY, ON THE OCCASION OF THE 200TH ANNIVERSARY OF HIS BIRTH)

✉ Corresponding Member Prof. Lyuben Dimitrov, DSc.

Sofia University
Bulgarian Academy of Sciences
Sofia, Bulgaria